

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Коломийський навчально-науковий інститут
Кафедра педагогіки і психології
Творча навчально-наукова лабораторія
«Гірська школа Українських Карпат»
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Кафедра педагогіки та методики початкової освіти
Навчально-наукова лабораторія
«Теорія і практика розвитку Нової української школи»

Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи

збірник наукових праць

Івано-Франківськ
«НАІР»
2021

УДК 372.4:37.014.3

А 43

Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць / укл. Поясик О.І., Слипаник О. В., Ковальчук М.П. Івано-Франківськ: НАІР, 2021. 228 с.

ISBN 978-617-8011-01-7

У збірнику представлено матеріали з проблем історичних, філософських та методологічних питань сучасної педагогіки, соціально-психологічних аспектів становлення та розвитку особистості молодшого школяра, актуальних проблем інклюзії в умовах реформування початкової школи, модернізації початкової школи в етнокультурному контексті.

У його основу увійшли матеріали учасників III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи» (м. Коломия, 22 грудня 2020 р.).

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам, педагогам-практикам та всім зацікавленим реформами освітньої галузі.

Редакційна колегія:

Кіт Г. Г. – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Лапо В.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології Коломийського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Михайлишин Г. Й. – доктор філософських наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Романюк С. З. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та методики початкової освіти та навчально-наукової лабораторії «Теорія і практика розвитку Нової української школи» Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Тернопільська В. І. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та технології соціальної роботи Інституту соціальної роботи та управління НПУ імені М. П. Драгоманова

Червінська І. Б. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач творчої навчально-наукової лабораторії «Гірська школа Українських Карпат» ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат та інших відомостей.

Рекомендовано до друку Вченою радою Коломийського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 3 від 24 грудня 2020 р.)

ISBN 978-617-8011-01-7

© Коломийський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Бабельська Л. В.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ СПІЛЬНОЇ ТРУДОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 8

Бигар Г. П., Чуньківська І. С.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО
СЕРЕДОВИЩА В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 13

Ворощук О. Д.

РОЛЬ КЕРІВНИКА В ОРГАНІЗАЦІЇ І ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ 17

Дідух В. В.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВЗАЄМОДІЇ З УЧАСНИКАМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ..... 21

Довгань Н. Ю., Отравенко О. В.

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ..... 24

Кіліченко О. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО КОМФОРТНОГО СЕРЕДОВИЩА В
ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 30

Клепар М. В.

ІГРОВІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ
ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 33

Коваленко І. А.

МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВКУ
СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ 36

Ланецька Ю. А.

ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В
УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ 41

Микитенко М. В.

РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ..... 44

Приходькіна Н. О.

АКТУАЛЬНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТИ В ЗАКЛАДИ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ США: ДОСВІД ШТАТУ ТЕХАС 46

Список використаних джерел

1. Бабанський Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований. Москва: Педагогика, 1982, 192 с.
2. Борытко Н. М., Колесникова И. А., Поляков С. Д. Воспитательная деятельность педагога. Москва: Академия, 2008, 336 с.
3. Дорогих Р. В. Педагогічні та психологічні умови формування професійних якостей майбутніх учителів у процесі навчальної взаємодії. *Проблеми підготовки фахівців*. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005, С. 82-84.
4. Яременко В. В., Сліпущко О. М. Новий тлумачний словник української мови (Т. 2). Київ: Аконт, 2001, 910 с.
5. Яхно Є. Г. Комплексний розвиток фізичних і моральних якостей дітей старшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. (Дис. канд. наук з фізичного виховання і спорту). Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту, Переяслав-Хмельницький, 2011, 325 с.

Довгань Н. Ю.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри хортингу та реабілітації
Навчально-наукового інституту спеціальної
фізичної і бойової підготовки та реабілітації
Університету державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна*

Отравенко О. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання
Навчально-науковий інститут фізичного виховання і спорту
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
м. Кремінна, Україна*

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

У сучасних умовах становлення та розвитку початкової школи в контексті освітньої реформи, низка законодавчих, програмно-нормативних актів, прийнятих в Україні, покликана сприяти швидкому й ефективному реформуванню системи освіти на принципах підвищення результативності освітньої діяльності, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства.

Пошук нових шляхів формування особистості молодшого школяра в контексті модернізації початкової школи вимагає врахування всіх сучасних

поглядів на систему гуманістичних, культурних, професійних та інших цінностей, які є результатом життєвого досвіду розвитку людства, що передбачає новий тип взаємозв'язку освіти і суспільства в цілому.

Слушною для нашого дослідження є думка академіка І. Бега (2003), який вважає, що освітній процес повинен будуватися не тільки на науковому осмисленні дійсності, а й на духовних, моральних і культурних цінностях українського народу й усього людства. Лише за цієї умови можливе досягнення провідної мети сучасного освітнього процесу: формування громадянина, патріота; інтелектуально розвиненої, духовно і морально зрілої особистості, готової протистояти викликам глобалізації життя [1,с.34].

Спектр наукових питань обґрунтування проблеми фізичної культури особистості не можливий без неупередженого осмислення й оцінки накопиченого досвіду у вітчизняній психолого-педагогічній науці.

Розкриття ідеї фізичної культури особистості у психолого-педагогічній науці не є новим. Історія зберегла переконливі докази застосування греками системного підходу до виховання особистості, визначення її розумових, психічних, фізичних, вольових здібностей та захоплення фізичною красою тіла, яка дозволяла створити систему гармонійного виховання, відповідно до ідеалу тогочасного суспільства. Коріння ідеї зародження змістовних основ фізичної культури здорової тілом людини, на нашу думку, слід шукати у глибокій давнині, яке ґрунтується на значному гуманістичному та демократичному спадку відомих учених – талановитих філософів класичної епохи, зокрема Стародавньої Греції: Сократа, Платона, Арістотеля та інших видатних мислителів того часу. У своїх трактатах вони переорієнтували наукові інтереси від матеріального світу до самої людини, вбачаючи у цьому необхідну умову вирішення моральних, етичних, соціальних норм та проблем виховання здорового тіла і духу в організації здорової життєдіяльності людини.

Так, наприклад, головною ідеєю педагогічних поглядів Платона була допомога дитині у пригадуванні абсолютних ідей, коли її душа перебувала в ідеальному світі. Його міркування про взаємозв'язок фізичного тіла зі світом розуму, бажань, почуттів містять дивовижне передбачення подальших наукових поглядів на взаємозумовленість фізичної, психічної і духовної складових цінностей людини у досягненні досконалого здоров'я, умов та якості життя, соціального благополуччя [4,с.439].

Досліджуючи педагогічну спадщину Давньої Греції, І. Свядковський зауважує, що Перикловські Афіни давали чудове виховання й освіту молоді того часу. Загальне виховання обов'язково передувало «гімнастиці». Вважалося, що тільки при «суворому вихованні» молода людина може мати

прекрасне тіло і гарне здоров'я. Пропонувалося використовувати ігри і заняття фізичними вправами «вільно народженим» молодим грекам. Дослідник нагадує слова Арістотеля, який у своїй праці «Програма освіти» писав, що «людині необхідна постійна діяльність і зміна її відпочинком, бажано активним» [2, с. 47]. Арістотель одним із перших виділив суперечність між інтересами вільної особистості та суспільства. Філософ був прихильником активного залучення учнів до розвитку власних розумових та вольових здібностей [2,с.176].

Таким чином, у Стародавній Греції в період розквіту її культури відомі філософи пропагували внутрішню гармонію, досконалість фізичних форм, велич розуму і прагнення до пізнання, а наявність доброго здоров'я була основним критерієм для забезпечення інтелектуального розвитку, покращення якості людського життя.

З позиції сучасної теорії фізичної культури можна стверджувати, що класична епоха поклала початок дослідженню аксіологічного аспекту понять: «здоров'я», «фізична культура», «фізична культура особистості». Педагогічні погляди відомих філософів-гуманістів Античної доби набули подальшого розвитку в епоху Відродження та Просвітництва.

Європейська думка почала звільнятися від середньовічної догми і вперше з часів греків призвела до повернення людині християнської релігії, що відкрила можливість вибору шляху до гармонізації фізичного, психічного і духовного вдосконалення, осмисленості відповідно до реальності людського життя, досягнення здоров'я і формування фізичної культури особистості.

Подальший могутній поштовх у напрямі до реалістичного розуміння людини як особистості, її позиції в організації своєї життєдіяльності, свідомому ставленні до фізично-духовної гармонії належав гуманістам Ренесансу (кін. XIII – XIV ст.). У цю епоху сформувалася плеяда мислителів, яких можна вважати передвісниками епохи Відродження: Джованні Бонавентура у Франції, ЙоганЕкхарт у Німеччині, Йоган Скотт, Вільям Оккам і Роджер Бекон в Англії. Вони відкрили світу індивідуальність людини та її можливості у формуванні особистості.

З критичних витоків того часу випливає, що шкільна практика відкинула не тільки «світ досвіду», але й світ «чистого розуму». Все це мало місце тоді, коли мислителі епохи Відродження вже намітили спільні риси виховання людини з метою підготувати її до більш різностороннього і багатого життя. Й. Камераріус у своїй роботі «Діалог про гімназії» започаткував основи фізичного виховання як навчального предмету. У філософських системах Бекона і Декарта вже були сформульовані тези про процес людського пізнання. Вони відкрили

світу індивідуальність людини та її можливості у формуванні особистості [2,с.35].

У середовищі педагогів створилися протиріччя між ідеєю освіченості, що витікала з суспільних вимог того часу, та ідеєю всебічного розвитку (кожна людина, яка переживає період росту, незалежно від статі, походження і матеріального становища повинна готуватися до життя в суспільстві за допомогою різностороннього виховання). Вони вважали, що завдяки сформованим таким чином «освіченим особистостям» можна вирішити і суспільні проблеми. З числа прихильників цих ідей, багато в чому близьких до утопізму, вийшли відомі педагоги того часу, що проголосили «засвоєння знань, які служать охороні фізичного здоров'я» та надали впевненість у можливостях самої людини вивчити себе й усвідомити свої проблеми за допомогою спостережень та аналізу як органічної складової частини загальної освіти.

Відкриття того часу спонукали вчених до подальших досліджень та узагальнень у галузі основи теорії фізичного виховання (Вольфганг Ратке, Клод Флері, Річард Малкастер, Ян Амос Коменський) та її впливу на формування особистості, взятої в його буржуазному розумінні

Досліджуючи науково-педагогічні погляди Я. Коменського (1940) про необхідність розвитку фізичної культури та її впливу на формування особистості, зазначимо, що питання формування системи фізичних вправ, про роль вірно обраних і дозованих фізичних рухів, які не тільки підтримують здоров'я, а й виконують важливу функцію з точки зору духовного й етичного виховання. У своїй праці «Велика дидактика» він указував на ті гідності змагань, які сприяють формуванню людського характеру та особистості: «... перемагай у грі хоробрістю, а не обманом ... з ким би і в якому збудженому стані ти не боровся, старайся, щоб гра до кінця не перетворювалася на знуцання або бійку». На основі вказівок Коменського в навчальних закладах впроваджувалася така система гуманістичних цінностей, етики фізичної культури, що у зміненому вигляді, починаючи з другої половини ХІХ століття, здійснила вплив на розробку норм колективного проведення змагань, тепер уже націлених на досягнення високих результатів у фізичній культурі та спорті [3,с.35]

Загальновідомо, що нові тенденції завжди породжують певні протиріччя. ХVІІ ст. з його стрімким розвитком промислового виробництва та змінами у сфері цінностей суспільних відносин не було винятком. Стрімко змінювалися життєвий устрій людини, її спосіб та якість життя. Розвиток науки ХVІІІ ст. можна вважати логічним наслідком прогресивного впливу гуманістичних ідей Ренесансу, реформації, а також результатом відкриття Нового Світу.

Формування концепції цінностей людини і суспільного здоров'я належить до епохи Великої французької революції, коли основою поглядів прогресивних діячів XVIII ст. на суспільний устрій стало розуміння фізичного, соціального і духовного здоров'я як сфери цінностей, основи, фундаменту, без якого вони не уявляють створення дієвого соціального механізму, що базується на свободі і захисті прав кожного громадянина. Відкриття того часу спонукали вчених до подальших досліджень та узагальнення положень про фізичну культуру особистості та всесторонній розвиток людини того часу в цілому.

Осмислення існуючого стану психолого-педагогічної проблеми неможливе без аналізу теоретичної спадщини і досвіду видатних дидактів і педагогів-мислителів. Узагальнення творчих здобутків основоположників педагогіки дало змогу встановити, що найбільш глибоко окреслені питання проаналізовано у наукових працях І.Боберського, Г.Ващенка В. Сухомлинського К. Ушинського та інших. [5, с.41-42].

Так В. Сухомлинський неодноразово підкреслював думку про тісний взаємозв'язок між окремими складовими всебічно розвиненої особистості, і що фізкультура в цьому розумінні не повинна бути винятком. На запитання: «Навіщо на сторінках, присвячених здоров'ю, говорити про казки, фантастичні образи, про дитячу творчість?» – педагог однозначно відповідав: «Тому що це – дитяча радість, а без радості неможлива гармонія здорового тіла й здорового духу. Турбота про людське здоров'я, тим більше про здоров'я дитини, – це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, не перелік вимог до режиму, харчування, праці, відпочинку. Це насамперед турбота про гармонійну повноту всіх фізичних і духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості» [6, с. 85].

Подальша логіка дослідження вимагає звернення уваги на те, що гуманістичні погляди видатних педагогів знайшли відображення філософського осмислення сутності особистості у працях науковців нинішнього часу : В. Андрущенко, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лутая, П. Сауха,; базових цінностей й орієнтацій щодо розвитку особистості в процесі навчання, виховання і самоосвіти – І. Беха, Є. Бондаревської, С. Гончаренка, В. Рибалки, О. Савченко та ін. У зазначених працях базові цінності й орієнтації особистості розглянуто як програму розвитку фізичної культури особистості, яка може бути обґрунтована, уточнена, конкретизована в процесі навчання, виховання та розвитку особистості молодшого школяра. Відповідно, її специфіка складається у множинності філософських позицій, об'єднаних загальною гуманістичною ідеєю – пріоритету інтересів особистості, добровільності та самодіяльності її рішень над інтересами, що задаються ззовні.. Оцінюючи внесок цих педагогів у

розроблення теорії і практики виховання молодого покоління на принципах збереження і зміцнення здоров'я, психічного, морального та фізичного розвитку, розкрито низку завдань і поглядів на роль освіти і виховання, усвідомлено важливі пріоритети у справі збереження і зміцнення здоров'я, значущість фахових знань у історичних, філософських та методологічних питаннях сучасної педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи. [7, с.196-201].

Узагальнюючи сказане, зазначимо, що розвиток наукових ідей є процесом безперервним, його важко розподілити за століттями. Проте керуючись педагогічними поглядами вище розглянутих авторів, видатних педагогів, фундаторів, теоретиків та практиків, в оцінюванні досягнутого, описі ретроспективи виникнення і розв'язання проблеми фізичної культури особистості та її впливу на творення всебічно розвиненої людини, відзначимо, що наступний період розвитку педагогічної думки приніс нові реалії у визначення сутності виховання особистості, виявивши необхідність теоретичного і практичного розв'язання питань фізичної і духовної культури, психічного і соціального здоров'я, цінностей фізичної культури на індивідуальному та державному рівнях.

Отже, ретроспективний аналіз психолого-педагогічної проблеми свідчить про певну етапність дослідження культурних та історичних аспектів щодо формування фізичної культури особистості. Аналіз історичного виникнення та становлення фізичної культури особистості від Стародавніх часів до сучасного періоду показав, що це поняття має унікальну психологічну, моральну та духовну основу.

Список використаних джерел

1. Бех, І. Д. (2015). Вибрані наукові праці. Виховання особистості: у 2 т. (Т. 1) Чернівці: Букрек, с.34-35.
2. Гречанюк, О. О. (1999). Фізична культура Північного Причорномор'я в античний період (VI ст. до н.е. – IV ст. до н.е.). (Дис. канд. наук. фіз. вих. і спорту). Волинський державний університет ім. Лесі Українки, Луцьк. с.212.
3. Саух, П. Ю. (2012). Сучасна освіта: портрет без прикрас: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. с.348
4. Сухомлинська, О. В. (2005). Проблеми розвитку особистості в історичному контексті психології та педагогіки. Шлях освіти, 1, 41-45.
6. Сухомлинський, В. О. (1976). Піклування про здоров'я молодого покоління, фізичний розвиток. Вибрані твори: в 5 т. (Т. 1). Київ: Радянська школа. с.85.
7. Dovgan, N. Yu. (2016). Cultural and historical retrospective of thought of the physical education of the personality. Fundamental and Applied Researches In Practice of Leading Scientific Schools. Co-publ.: Publishing office: Accent Graphics Communications – Hamilton, ON. Issue, 2(14), 196-212.